

DR. ORMÁNDI JÁNOS

Juhász Gyula Tanárképző Főiskola
Szeged

Keresztury Dezső (1904–1996)

Keresztury Dezső író, költő, politikus 1996. szeptember 6-án ünnepelte volna 92. születésnapját. Bekövetkezett halála miatt erre sajnos már nem kerülhet sor. Zalaegerszegen született értelmiségi családban. Elemi iskoláit és a gimnázium alsó négy osztályát szülővárosában, míg a gimnázium négy osztályát Budapesten végezte. Summa cum laude minősítéssel 1928-ban bölcsészdoktorrá avatják. Egy évvel később Berlinbe kerül, ahol 7 évig magyar lektori teendőket lát el. Hazatérése után az Eötvös Kollégium tanára, majd igazgatója. A vesztes háború után a kultuszminisztérium élére olyan minisztert kerestek, aki neveléstörténeti mélységben képes áttekinteni, elemezni a demokratikus átalakulás lehetőségeit, és képes összefogni a haladó szellemű erőket. A választás Keresztury Dezsőre esett (1945. november 15.)

Milyen kultuszminiszter is volt? Európai kulturáltságú, széles látókörű, finom ízlésű szépíró. Képzett pedagógus, szerény, bizakodó, közvetlen modorú, demokratikus érzésű, a múlt magyar értékeihez sok-sok szállal kapcsolódó, a nép sorsáért felelősséget vállaló, katolikus művelődéspolitikus. A tanügyi pluralizmusnak megfelelően Keresztury Dezső is a polgári pedagógia tökéletesítését és továbbvitelét tűzte ki célul. Művelődéspolitikai alapelveiben időtálló emberi eszmények megvalósítására törekedett. A kor követelményeit intézkedéseiben mindenkor reálisan fogalmazta meg. Nagyon jól látta Európa s benne Magyarország politikai, társadalmi és kulturális helyzetét. Vallotta, hogy az emberi műveltség mindennapos erőfeszítés eredménye, tehát nagymértékben rajtunk múlik, milyen lesz a jövő.

Kultuszminiszteri pályája 18 hónapjában maradandó érdemeket szerzett a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium szakminisztériummá történő átszervezésében, a Magyar Népi Művelődési Intézet létrehozásában, az általános és a dolgozók iskoláinak beindításában, az internátushálózat, a szabadiskolák és a vidéki művelődési központok kiépítésében, az egyház és állam közötti viszony rendezésében, a magyarság és a nagyvilág művelődési kapcsolatainak s ezen belül a Duna-medence népeivel való jó szellemi együttműködés kialakításában.

Személye biztosíték volt arra, hogy neveléstörténeti mélységben képes volt áttekinteni és elemezni a demokratikus átalakulás kulturális lehetőségeit, s összefogni azon haladó szellemű erőket, akik akartak és képesek is voltak tenni a progresszív változtatásért. Mi tette őt ilyenné? Családi környezete, katolikus neveltetése, iskolái, pedagógiai, írói műveltsége, baráti köre, közéleti tevékenysége, lapszerkesztői és igazgatói munkája. Nagyon jól látta Európa s benne Magyarország politikai, társadalmi, kulturális helyzetét, a jövő perspektíváit, amelyet kultúrpolitikai alapelveiben fogalmazott meg. Kultúrpolitikájában nyitott Kelet és Nyugat felé annak érdekében, hogy a szellem ismét szabadon szárnyalhasson Magyarországon. Búcsúzóul hadd idézzük filozófiai mélységű sorait:

„Ki vagy?“, azt kérdezik inkább: „Ki voltál?” – Felelsz-e tetteidért vagy cserélődsz téren, időn túli alakváltásban? – Ha megszületsz: társak közé lépsz, de egyedül leszel, mikor el kell menned, bár másokkal együtt ölnék: – mert mindenki magának hal meg.” (*Önarckép halállal – 1991*)

DR. FARKAS FERENC
Tanítóképző Főiskola
Jászberény

„Adj, király, katonát!”

NÉPI GYERMEKJÁTÉKOK JÁSZSZENTANDRÁSON

Újabb művel lepte meg a néprajz iránt érdeklődőket *Molnár István* nyugalmazott iskolaigazgató. Olyan alkotással, amely a népi életformának kihalóban levő mozzanatait, elemeit foglalja magában. A *népi gyermekjátékok* ugyanis az életvitel csaknem teljes átalakulása révén lassan az emlékezet szintjére süllyednek, s mégis fontos hírmondók a kulturális és egyéb szokások világáról.

A játék

Vannak tudósok, akik szerint a játék a kultúra megnyilvánulási formája, annak gyökere, majd annak kibontakozása. A *Homo ludens* mint állandósult szókapcsolat, illetve az egyik ilyen témájú mű címe fontos tanúságtétel. Johan Huizinga így fogalmazza meg többek között ezt az alapvető összefüggést: „A játékot ... kultúrjelenségnek fogom fel, és nem vagy legalább is nem elsősorban biológiai funkciónak. A műveltségtudományi gondolkodás eszközeivel fogjuk ezt a fogalmat vizsgálni.” – írja az említett mű bevezetőjében. (Homo ludens. Athenaeum, 1944. 8.) A játék meghatározott élőlények közös jellemzője, és ennek következtében vált a kultúra forrásává: „A játék régebbi, mint a kultúra; mert bármilyen elégtelenül határozzuk is meg a kultúra fogalmát, az minden esetben emberi társadalmat tételez fel. Az *állatok* azonban nem vártak arra, hogy az ember tanítsa meg őket játszani.” (i. m. 9.) Ugyanakkor az emberi fejlődésnek is állandó gersztőjévé vált, állandó kísérője maradt: „Minden, ami költészet, játékból lett...” (i. m. 138.) A játék az emberi életnek része, de sajátos módon az: „... a játék kívül áll a gyakorlati élet értelmén, a hasznosság és szükségesség légkörén.” (i. m. 168.) Az idézett megállapítások érintkeznek a *Gesamtkunst* kérdéskörével is, hiszen az emberi szellemi teljesítmények forrásaként több későbbi művészet együtthatását, -élését jelöli meg éppen a játékban.

Nyilvánvaló, hogy a játék nemcsak forrása az emberi kultúrának, tevékenységnek, hanem végigkíséri az embert szinte a bölcsőtől a sírig, természetesen változó funkcióval és változó formában: „... az emberi tevékenység egyik igen sokrétű ága: szorosabb értelemben *játékcselekvés*, valamint az ehhez tartozó eszközök, alkalmak, poetikailag értelmezhető *alkotások* összegzése.” (Világirodalmi lexikon. 5. 582.), továbbá „... a tanulás, bevésés és utánzás speciális változatainak is tekinthetők...” (uo. 583.) Ugyanitt olvasható: „Schiller és Nietzsche esztétikájában ... olykor egészen a létforma rangjára emelkedik.” (uo.) Egyrészt tehát gyermeki tevékenység, és annak minősége egy kulturális változatot, szintet tükröz, és szoros összefüggésben van az emberi tevékenység általános folyamataival; másrészt viszont a felnőttek életének alapvető jellemzője, nélkülözhetetlen, rendszert alkotó cselekvéssora, hiszen a játék *szerep*, *kommunikáció*, *életértelmezés*, továbbá az egyéni és a közösségi élet kifejeződésének fontos változata. Óriási összetartó és rendező szerepe van. Nélküle a felnőttek élete is számos elemében értelmezhetetlenné válna.